

1715-2015: TRES-CENTS ANYS DE VENTS DESFAVORABLES

Damià Pons

La història veritablement important d'un país és la que ve determinada pel recorregut de les vides quotidianes dels seus ciutadans, els quals neixen, creixen i moren, treballen i es diverteixen, afronten les adversitats amb resignació o amb rebel·lia, s'esforcen per a millorar la seva situació personal i la dels seus pròxims, es mouen impulsats per la força d'unes creences o d'unes idees concretes, construeixen cases o escriuen llibres o sembren arbres, s'impliquen en les xarxes cooperatives i en els projectes col·lectius que tenen la voluntat de millorar la realitat de cada moment, creen nous coneixements i alhora transmeten els que varen heretar dels seus avantpassats, implanten innovacions tecnològiques i descobertes científiques, es comprometen amb causes múltiples que ells perceben com a importants... Tot i això, també és ben cert que la història de qualsevol país acostuma a tenir uns moments o uns fets puntuals que acaben tenint

una rellevància excepcional en la mesura que contribueixen a un canvi de rumb molt profund en un sentit o en un altre.

En la Mallorca dels darrers vuit segles, segons el meu parer, hi ha hagut tres moments i fets que han tengut una gran transcendència. Sobre tot perquè cada un d'ells va marcar l'inici d'un cicle històric nou que s'ha anat desenvolupant al llarg de molt de temps. Tant de temps que a hores d'ara encara continuen determinant el moment present baldament el seu origen es remunti a un passat de quasi vuit o de tres segles. Quins serien aquests tres moments o fets que han estat tan decisius en la història de Mallorca? El primer, és clar, la nostra incorporació, la de les Balears en el seu conjunt, durant el segle XIII i mitjançant una conquesta militar i el repoblament consegüent, a l'àmbit de la catalanitat lingüística i cultural i al món religiós cristià –unes creences, amb tota la seva capacitat de construcció de cultura i de formes de vida. I també va

suposar l'adscripció geopolítica del nostre arxipèlag al món mediterrani europeu. Aquest va ser el moment fundacional del poble mallorquí talment com en l'actualitat continua existint en els seus elements més essencials. Cada any, el 31 de desembre, amb la celebració de la Festa de l'Estendard, en commemorem el seu origen.

El segon fet excepcional va succeir als inicis del segle XVIII, amb la Guerra de Successió, i, molt especialment, amb les conseqüències múltiples que se'n derivaren.

Aquesta guerra va tenir una dimensió universal –l'enfrontament de les grans potències europees per aconseguir l'hegemonia comercial, militar i política-, i també va ser un conflicte entre dues dinasties –els Borbons i els Àustries- que aspiraven a heretar la Corona espanyola. Tot i això, per a les Balears, i per al conjunt dels regnes de la Corona d'Aragó, la Guerra de Successió sobretot va ser una confrontació entre dos models de poder polític i d'organització interna dels territoris peninsulars de la Corona espanyola. Més con-

cretament, va ser un conflicte bèl·lic entre la Corona de Castella i la Corona d'Aragó. Els felipistes castellano-francesos eren partidaris de l'absolutisme monàrquic i d'un estat centralitzat i uniforme. Els austracistes valencians, catalans i mallorquins, en canvi, eren partidaris d'un estat confederal i d'unes pràctiques polítiques més basades en la representativitat i en el pactisme. La capitulació de Palma l'onze de juliol de 1715, davant un exèrcit borbònic d'uns trenta mil efectius, va ser l'episodi final d'una guerra de la qual se'n derivaren unes conseqüències que tres-cents anys després encara continuen determinant la nostra realitat. Fôrem incorporats a Castella –propietària i gestora en exclusiva del Regne d'Espanya– “por derecho de conquista”. A partir d'aquell moment, i com varen afirmar dos intel·lectuals castellans del segle XX, “España es obra de Castilla” i, en conseqüència, “Ser españoles es estar acastellanados”.

Amb la promulgació dels decrets de Nova Planta, el Regne de Mallorca, creat el segle XIII, va ser liquidat, per tant suprimides les seves institucions i les seves lleis. L'historiador Miquel S. Oliver ho va explicitar de manera ben clara, al llibre *Mallorca durante la primera Revolución* (1901): «La Nueva Planta que, a partir de 1716, varió radicalmente el gobierno de la isla, fue sin disputa el hecho capital de su historia contemporánea. Quedó equiparado este territorio a los demás de España y reducido a la uniformidad de Castilla. Dejó de ser árbitro de sus destinos y no rigió en adelante su propia vida [...] Entonces empezó para Mallorca el verdadero período de asimilación al régimen, a las leyes, a las costumbres, a la cultura toda de

Castilla>>. Aquell poble mallorquí que tenia el seu origen en el segle XIII, va continuar existint, per una tossuderia instintiva de supervivència i per la força de la inèrcia, però des d'aquell moment va ser sotmès a un procés programat i impulsat per l'Estat que tenia com a principals objectius subordinar-lo políticament, despersonalitzar-lo lingüísticament i culturalment i explotar-lo fiscalment. Les polítiques dels governs de l'Estat espanyol dels darrers tres-cents anys, hagin estat monàrquics o republicans, conservadors o progressistes, dictatorials o democràtics, sempre han pretès imposar un model d'estat, hegemunitzat per la nació castellana, que fos centralista, uniforme i jeràrquicament radial. Des de fa tres-cents anys, cada dia de cada setmana, el govern i el

parlament estatals i el BOE acumulen noves decisions que continuen perseguint aquest objectiu.

Amb la promulgació dels decrets de Nova Planta, el Regne de Mallorca, creat el segle XIII, va ser liquidat

El tercer gran fet que ha determinat la història de Mallorca i ha encetat un nou cicle –i igualment ha afegit ingredients nous als anteriors sense tancar-los del tot– s'ha produït, amb una impecuositat immensa, en un temps encara molt recent. En aquest cas ha tengut una dimensió de caràcter sociocul-

tural, econòmic i demogràfic. M'estic referint a la dècada dels anys seixanta i dels inicis dels setanta, quan les Balears experimenten una transformació radical en la seva estructura profunda com a conseqüència de l'arribada del turisme de masses, del canvi demogràfic propiciat per la vinguda d'un contingent molt nombrós de població peninsular castellana, per la liberalització dels costums i dels principis morals que havien estat vigents des de l'Edat Mitjana, per l'accés als nous mitjans de comunicació audiovisuals que connecten la totalitat dels illencs de les diferents generacions amb les noves manifestacions de la cultura popular d'Occident... Tot plegat, determina que es produïxi el pas d'una societat illenca predominantment rural i de producció agrària a una altra de naturalesa urbana i molt condicionada per l'economia relacionada amb els serveis turístics. El suposat etnocentrisme històric dels mallorquins va quedar trencat en mil bocins. Cal dir, així mateix, que aquest nou cicle històric, que en gran mesura va representar una refundació de la societat tradicional, va contribuir, d'una banda, a incrementar encara més la precarietat dels elements identitaris i lingüístico-culturals catalans implantats el segle XIII i, de l'altra, no va qüestionar l'estatut de subordinació política i lingüístico-cultural que havia imposat el Decret de Nova Planta i els seus derivats legislatius i, fins i tot, en el cas de la fiscalitat, va permetre que l'Estat pogués incrementar-ne espectacularment l'espòli tenint en compte que amb el turisme va augmentar moltíssim la productivitat de les Balears.

La Guerra de Successió i les conseqüències que se'n derivaren són fora cap dubte un

dels fets més rellevants de la nostra història. En bona lògica, enguany, tres-cents anys després, haurien d'haver estat objecte d'un programa commemoratiu d'impuls institucional molt potent que tengués una doble finalitat: a) millorar el coneixement historiogràfic que a hores d'ara en tenim, propiciant noves investigacions i noves publicacions, i b) facilitant a la totalitat de la població una informació veraç sobre la Guerra de Successió i sobre les conseqüències que se'n derivaren i que encara continuen repercutint sobre el nostre present. No ha estat així, però. Les diferents institucions balears, presidides pel PP durant el primer mig any del 2015, no han volgut commemorar un tricentenari tan rellevant. Al Consell de Mallorca votaren en contra d'una proposta de l'oposició que simplement demanava que es fes una difusió d'aquells fets entre els mallorquins. L'absentisme commemoratiu del PP –el partit que representa el nacionalisme castellano-espanyol més essencialista– respon a la voluntat política d'evitar que el recobriment de la memòria d'aquell transcendental episodi històric pugui posar en evidència un fet inqüestionable: la unitat político-institucional d'Espanya no es va fer a partir del consens i del pacte entre iguals sinó com a conseqüència de la imposició militar de la Corona de Castella sobre els regnes de la Corona d'Aragó. Els mallorquins i els eivissencs, els catalans i els valencians, els menorquins més endavant, varen deixar de tenir les institucions i les lleis que els eren pròpies d'ençà dels segles XIII i XIV no perquè hi renunciassin voluntàriament sinó perquè varen ser obligats a fer-ho per les tropes castellano-borbòniques i per l'absolutisme monàrquic. Aquest relat històric desmunta el mite dels cinc-cents anys d'harmoniosa existència de la “nación española” que el nacionalisme espanyol de dreta i d'esquerra promou en tot moment. I encara hi ha una segona raó més important que explica la decisió del PP de no voler parlar de la Guerra de Successió: perquè parlar-ne podria significar que els ciutadans se n'adonassin que les conseqüències tan negatives que se'n derivaren encara continuen essent del tot

operatives en l'actual cicle històric postfranquista. El fet que a hores d'ara les Balears siguin un territori sotmès de part de l'Estat a un procés constant de subordinació i de provincianització política, de minorització cultural i lingüística i de sobredosi d'espoli fiscal té el seu origen en el desenllaç de la Guerra de Successió i en les polítiques que se'n derivaren. Que els mallorquins coneguin què varen ser i què varen representar aquells fets de fa tres-cents anys és altament perillós per a l'hegemonia del nacionalisme espanyol i per a l'actual model d'estat en la mesura que desemmascara la seva legitimitat d'origen i de present i de futur.

Tanmateix, la inhibició calculada de les institucions governades pel PP no ha impedit que aquest primer mig any

del 2015 hi hagi hagut a Mallorca una gran quantitat d'iniciatives destinades a commemorar els fets del 1715. La societat civil n'ha estat la impulsora. L'Obra Cultural Balear i la “Comissió cívica Tricentenari 1715-2015. Del Decret de Nova Planta al dret a decidir” han promogut la realització de desenes de conferències. Ja han sortit diferents publicacions sobre el tema –el calendari del 2015 de l'OCB, la síntesi històrica de Mateu Morro, una novel·la de Pere Morey– i n'hi ha més de previstes: llibres d'Antoni Ignasi Alomar i Bartomeu Mestre. Pere Sánchez ha estrenat el documental *La Resistència*. Ja s'han fet uns quants actes –i n'hi ha molts més de programats– commemorant episodis concrets dels fets del 1715. A la premsa, han aparegut nombrosos articles. I les revistes *Lluc* i *Pis-*

sarra faran dossiers monogràfics sobre el tema. Una exposició ja ha començat el seu recorregut pels pobles de l'illa. Una bona partida d'ajuntaments ja han organitzat, o pretenen fer-ho, algun tipus d'acte. S'ha estrenat un espectacle musical. Una escultura de Jaume Mir ha estat instal·lada a Calonge a manera de memorial...

L'energia dels mallorquins compromesos amb el seu país de cada vegada té més potència i més capacitat de projecció sobre la societat. I la commemoració del Tricentenari de l'acabament de la Guerra de Successió ja és i serà una nova oportunitat per a demostrar-ho. ■

